

YAĞMUR DUASI

Mehmet HORUŞ*

Neo-liberal politikalarla kârın alabildiğine özelleştiği, riskin gittikçe kamusal-laştığı küresel kapitalist sistem içerisinde, çevre hareketleri, tüm dünyada yerel ve tematik alanlarından çıkarak, bütünlüklü bir sistem eleştirisi üzerinden daha siyasal taleplerle mücadele etmeye başladılar. Birbirleri ile daha sıkı dayanışma ilişkisi kuruyor ve halk hareketi niteliği kazanıyorlar. Çevreci hareketlerin merkezi, zengin kuzey ülkelerinden yoksul güneye kayarken, hareketlerin toplumsal tabanında da önemli dönüşümler yaşanıyor. Kapitalizmi ehlileştirmeye çalışarak, sistemin sürdürülebilirlik iddialarına meşruiyet yaratan kentli iyi orta sınıfların hobi- si olmaktan öteye geçemeyen çevreciliğin yerine; yeni dönem çevreci halk hareketleri, toplumun diğer ezilen kesimleri ile bir araya geliyor. Çevresel adalet hareketlerine dönüşerek, ezilenlerin mücadele deneyimleri ile binlerce yıldır zenginleşen uygarlığımızın, tarihsel birikimini de arkasına alıyor. Ekolojik krizin en büyük mağduru olan dünyanın kırlarında yaşayan köylülerle, yeni dönem sınıf hareketinin inşasında büyük rol oynayacak, yeni bir tür çevre hareketi, sınıf hareketinin parçası olarak tarih sahnesindeki yerini alıyor.

Dünya çapındaki bu dönüşümün, Türkiye’de de yaşanmasına, toplumsal muhalefetin bütünlüğü içinde köylü tabanlı, yeni tür bir çevre hareketi açığa çıkmasına rağmen, Türkiye’de alışlageldik çevrecilik, büyük oranda devletin ve sermayenin ideolojik ve mali kontrolünden kurtulamadığından; süreci algılamak, temel karakterlerini görünür kılmak ve örgütlemek zorlaşıyor. Maalesef; Türkiye’deki verili çevreci anlayışlar, 12 Eylül’ün toplumda yarattığı ideolojik savrulma koşullarında şekillendi. 12 Eylül Cuntası ile Türkiye’de var olan bütün toplumsal dinamiklerin kökü kazanmaya; devrimciler, işçiler, köylüler, aydınlar, sendikacılar, üniversiteler sindirilmeye çalışılmış, muhalif hareketlerin her kesiminden insanlar işkence tezgâhlarından geçirilmiştir. Ama aynı 12 Eylül zihniyetinin ürünü olan

* Avukat

1982 Anayasası'yla, sessiz sedasız, hatta Bergamalılar soyunup yollara düşene kadar muhalif kesimlerin bile fark etmediği 56.maddesi ile "çevre hakkı", anayasal statüye kavuşturuldu. Henüz Türkiye'de bir çevre hareketinin esamesi bile okunmazken, en küçük demokratik hak taleplerinin bile, büyük bedellerle elde edildiği ülkemiz demokrasisinde çevre hakkı, anayasal bir statüye kavuşturuldu. Daha sonraki yıllarda, çevreciliğin Türkiye'deki seyrine bakıldığında, sermayenin tercihlerine göre hazırlanmış bir anayasada, çevre hakkına yer verilirken, yine sermayenin tercihlerine göre şekillenmiş bir çevreci ideolojinin de yarattığı görülecektir. Sermayenin ve onun devletinin tarihsel teamüllerine göre, muhalif hareketlerin baskısı karşısında, muhalefeti ehliileştirmek ve sistem içine çekmek için verilen göstermelik ödünlerden farklı olarak, özellikle ANAP hükümetleri zamanında, Türkiye'de -işin daha en başında- sistem içi çevreci akımlar, resmi devlet politikasıyla ortaya çıkarıldı. Toplumsal muhalefetin ezildiği bir dönemde, sistem içi çevrecilik, bütünlüklü bir toplumsal muhalefet anlayışının uzağında, çoğu zaman gerçek sorunların üzerini örten, ekolojik krizin boyutlarını gizleyen hatta 24 Ocak kararları ile ilan edilen neo-liberal talana yeşil bir makyaj sağlayan bir kulvarda rahatlıkla serpilip gelişti. Şimdi; adı da "yeşil" olan sermaye tarafından, kamu işletmelerinin özelleştirilmesinden sonra ormanlarımız, nehirlerimiz ve göllerimiz elimizden alınıp çok uluslu şirketlere satılıyor. Dahası, çevreci hareketler geliştikçe, çevreyi koruyan yasa ve yönetmelikler teker teker budandır oldu. Son olarak anayasa'dan çevre hakkının çıkartılması ve TBMM'deki çevre komisyonun kaldırılması, sermaye çevreleri ve hükümetin(in) gündemine alındı.

Sermayenin talanı, kaçınılmaz olarak sadece doğal kaynakları değil, o topraklardaki verili toplumsal yaşamı da yok etmektedir. Köylülerin tepkilerine alışmaya başlayan şirketler, doğa katliamına başlamadan önce olası "halkla ilişkiler sorununun" önüne geçebilmek amacıyla öncelikle kendilerine yerli işbirlikçiler satın alıyor. Böylece toplumsal-ahlâki kirlenme, ekolojik kirlenmenin habercisi oluyor. Uşak-Kışladağ' da maden sahası açılırken tıraşlanan binlerce dönüm ormanlık arazi yok edildi ve maden, köylerin su kaynaklarını siyanürlü liç yöntemi ile yok etmeye devam ediyor. Milyonlarca köylü, topraklarından zorla ya da parayla koparılmak isteniyor. Yaşadıkları toprak, milyonlarca yılda meydana gelen jeolojik ve iklimsel değişikliklerle birlikte üzerinde yaşayan insanları biçimlendirmiş ve aynı insanlar tarafından biçimlendirilmiş bir toprak. Kışladağ Altın Madeni için kesilen her ağaçla, vurulan her su kuyusuyla, sadece Yörük Kültürü yok olmamakta, kuşaktan kuşağa devredilerek biriken geleneksel hayvancılık ve tarım bilgisi de yok edilmekte, insanlar üretim sürecinin dışına itilmektedir. Yerine uzaylı kılığın-

da, son model jeeplerle cirit atan 'maden şirketinin adamları' (Uşaklı Matrixler) türemektedir. Fındıklı'da ise kurulacak olan HES'ler sonucu, kuruyacak olan sadece dereler olmayacak. Halkın tarihi ve kültürü de kurutulmaya çalışılıyor. Fındıklı halkının ödeyeceği bedeli elektrik faturalarıyla ödeyebilir miyiz?

Türkiye'de de Bergama Köylüleri ile birlikte köylülerin öznesi olduğu çevre hareketinin kapısı aralanmaya başladı. Sistem içi çevreciliğin, Bergama Köylüleri'nin mücadelesini "sivil toplum hareketi" bakışıyla kadük hale getirerek, "çevreciliğe siyaset bulaştırmama" kararlılığından, Bergama'dan elde edilebilen deneyim sınırlı kaldı. Bergamalılar da sosyal devlet, kendilerine sahip çıkacak diye boş bir umutla bekletiler. Ama sosyal devlet, köylüleri bir daha geri gelmemek üzere terk etmişti. Burjuva basın ve yerleşik çevreci anlayışlar tarafından görülmek istenirse de ülkemizin dört bir tarafından çevreci köylü hareketleri var. Sinop'ta kurulmaya çalışılan Nükleer Santrallere karşı mücadele eden Sinop'taki Nükleer Karşıtları, Artvin'deki Cerattepe'de bulunan altın ve bakır madenine karşı tüm Artvin halkını kucaklayan çevre mücadelesi, Rize-Fındıklı'daki Çağlayan ve Arılı Dereleri üzerinde kurulma çalışmalarına başlanan hidroelektrik santrallerine karşı oluşturulan Fındıklı Derelerini Koruma Platformu, Fırtına Deresi'ni kurtarmaya dönük yerel çabalar, Munzuruma Dokunma Hareketi, Hasankeyf'i kurtarma kampanyaları, Maraş-Pazarcık'taki Narlı Ovası'nda yapılmak istenen iki adet devasa çimento fabrikası ve bir çöp depolama tesisine karşı yöre yurttaşlarının oluşturduğu Onuruma ve Ovama Dokunma Hareketi, Uşak-Eşme'de Bergama'dakinden kat be kat büyük ve daha ilkel bir teknoloji ile maden-kimya faaliyeti yürüten ve 2006 yılı Haziran ayı sonunda iki bine yakın insanın zehirlenmesine neden olan Kışladağ Altın Madenini kapattırmak için, yine yörede yaşayan köylüler tarafından oluşturulan SOS Kışladağ Platformu ve İnay Vicdan Hareketi, Çanakkale'deki Troya-İda Platformu, Ege Bölgesi'ndeki çimento ve taş ocaklarına karşı oluşturulan platform, Ergene Havzası'nı Koruma Platformu vs. her gün yeni halkalar eklenen bu yerel ve köylü tabanlı hareketler, Türkiye'de yeni ve anti kapitalist dinamikler olarak önümüzdeki dönem sınıf hareketin önemli bileşenlerinden biri olmaya hazırlanıyor.

Türkiye'de artık bir çevre hareketi var. Yukarıdaki liste bunun en açık kanıtı. Sorun Türkiye çevre hareketinin üzerinde yükseldiği toplumsal tabanın ve henüz yeterince görünür olmamakla birlikte siyasal taleplerinin mümkün olduğunca ortak bir program etrafında bir araya getirilmesinde. Bunun için de adına sistem içi çevrecilik ya da "devlet çevreciliği" demekten kaçınmadığımız Türkiye'deki yerleşik çevreci anlayış ve ideolojilerle hesaplaşmak gerekiyor. Çevrecilik köylü karak-

teri kazandıkça hareketinin sınıf mücadelesi dışında ele alınması zorlaşıyor ve toplumun diğer ezilen kesimleri ve emek örgütleri ile bir araya gelmeye başlıyor. Sinop'ta gerçekleştirilen Nükleer Karşıtı Mitingi, Türkiye tarihinin en büyük ve başarılı çevreci eylemi yapan; Türkiye'nin dört bir yanından çevrecinin, KESK başta olmak üzere sendikaların, TMMOB'a bağlı odaların, Çiftçi Sendikalaşma Hareketi'nin ve üniversiteli gençlerin alanda Sinop halkıyla bir araya gelmesidir. Aynı şekilde 28 Nisan Küresel ısınmaya karşı eylemde çevreciler, köylüler ve emek örgütleri yan yanaydı. Toplumsal gerçekliğin en kuşatıcı boyutunda ele alınma potansiyeline sahip olan ekolojik sorunlar, kentli iyi orta sınıfların elinde bir hobi olmanın ötesine geçerek; sermayenin temel politik tercihleriyle bağını kuran, hak ettiği toplumsallığa kavuşuyor.

Ekolojik krizin kuşatıcı boyutunda hak ettiği toplumsallığa kavuşmuş bir çevre mücadelesinin yeni ve devrimci imkânlar yaratması kaçınılmaz. Biz, şimdilik bu yeni çevreci köylü hareketleri dalgasının açığa çıkartmaya başladığı devrimci aydınlanma imkanı üzerinde durarak yazımızı toparlamaya çalışalım. Zira henüz asıl derdimiz Türkiye'de yaşanan bu yeni süreci bilince çıkartmak. Yaratılan somut imkan, yeni sürecin de en büyük kanıtıdır.

Türkiye'de "kırsal kesim" nitelemesi pejoratif bir içerikle anılmaktadır. Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana, muhafazakârlık ve tutuculukla aynı anlamda kullanıla gelmiştir. Kemalist tepeden modernleş(tir)me çizgisi, Batı'dan ithal ettiği kurumları topluma dayatmaya çalışırken, laiklik tartışmalarının odağını oluşturduğu "Batılı değerler", kentli azınlıklardan öteye taşınamadı. Batılı değerlerin uzatılmasında kalan köylünün sahip olduğunu binlerce yıllık Anadolu Kültürü de hiçleştirilmiştir. Türkiye toplumsal formasyonunun bu özgül durumu nedeniyle, ekolojik krizin temel başlıklarından olan kent-kır çelişkisi, Türkiye'nin toplumsal haritasında laik-anti laik çelişkisi ile bire bir örtüşmektedir. 12 Eylül Faşizmi'nin Türkiye halklarını sindirmek için bilinçli olarak devreye soktuğu Türk-İslam sentezi karanlık politikalar da eklenince Türkiye'nin kırları dinci gericilik tarafından kuşatıldı. Ekolojik krizin insan merkezli doğa anlayışını sorgular hale gelmesiyle; Kemalizm'in de ilham aldığı ve -artık dogmatik olduğundan kuşku duymadığımız- insan merkezli aydınlanmacı pozitivist gelenek, Türkiye kırlarının dinci gericilik tarafından kuşatılması karşısında kelimenin tam anlamıyla çaresiz kaldı.

Çevre sorunlarının bilimsel-teknik boyutu, ister istemez yerel düzeyde önemli bilimsel tartışmaları köylü taban hareketlerinin gündemine girmesine yol açıyor. Her çevre mücadelesi, kaçınılmaz olarak kurulacak tesislerin fayda-maliyet analizleri ve çevreye verecekleri zararlarla ilgili işletmecilerle köylüler arasında

bir enformasyon savaşına dönüşüyor. Verili eğitim sisteminin imkânlarından dahi yoksun olan ve binlerce yıldır kendi iç dengesinde geleneksel yaşamlarını sürdüren kapalı köy toplulukları, dünya çapındaki sermaye gruplarının dev yatırımları karşısında kendi kabuklarını kırmaya, sermayenin tercihleri ile yaşam hakları arasındaki tezatla tüm çıplaklığı ile yüzleşmeye başlıyor. “İnsanın inorganik bedeni” olan doğal çevrelerine, bilimsel bir gözle bakmayı öğreniyorlar. Kendi kaderleri ile ilgili söz ve karar alma süreçlerine katılım talep ediyorlar. Cami cemaati bile kuraklık nedeniyle ellerini yağmur duası için gökyüzünden yeryüzüne çeviriyor. Sabah akşam konuştuğumuz küresel ısınma sorununa bakalım: Küresel ısınmanın en büyük müsebbipleri çimento fabrikaları ve kömürlü termik santrallerdir. Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye de kurulan toplam 58 çimento fabrikasının toplam kapasitesi 43 milyon ton/yıl. 2006 yılında kurulmaya başlanan şu ana kadar sayısı 20’i geçen yeni çimento fabrikalarının toplam kapasitesi 43 milyon ton/yılı geçiyor ve mevcut kurulu bulunan fabrikalarda da kapasite artırımına gidiliyor. Termik santraller %130 kapasite çalıştırılıyor ve çimento fabrikalarındaki artışın bir benzeri termik santraller de de yaşanıyor. Sistem içi çevrecilik küresel ısınmadan sermaye için “alternatif teknolojiler” adına yeni sektörler yaratmaya dursun, Türkiye’nin dört bir tarafından köylüler bu kirli yatırımlara karşı yerel direniş odakları yaratıyor. Ekolojik kriz karşısında açığa çıkmış bu devrimci imkân, tepeden modernleşme çizgisine tabandan verilen bir yanıttır. Yeri geldiğinde, despotik karaktere bürünen, insan-merkezci Aydınlanma’nın ürünü ve bir türlü on dokuzuncu yüzyılın dogmatik pozitvizmini aşamayan laiklik anlayışı ile hesaplaşmak, artık çevrecilerin de görevidir.

Kapitalistlerin kâr hırsı, tarihi ve kültürel değerlerimizi de talan ederken toplumsal bütünlüğü içerisinde kendini kuran çevre hareketleri, insanlığın ortak mirasını da savunma görevini üstleniyor. Çevreci köylülerin eylemlerindeki yerel ve kültürel motifler, bu tarihsel ve kültürel mirasın savunulmasının sembolik ifadeleridir. Latin Amerika’daki halkçı iktidarların ülkelerinin doğal kaynaklarının çok uluslu şirketler tarafından sömürülmesine karşı çıkmaları ile bu hareketlerin kitle tabanını Latin Amerika’nın yerli halklarından oluşması tarihsel açıdan son derece tutarlıdır. Türkiye çevre hareketi de gelişip serpildikçe, bu toprakların derinliklerinde kök saldıkça aynı tarihsel referanslarını oluşturacaktır. Çevre ile ilgili Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler dahi biyolojik çeşitliliğinin korunması açısından geleneksel tarım bilgisinin özellikle de bu geleneksel tarım bilgisi içindeki kadın emeğinin de korunması gerektiğini savunurken doğal kaynaklar ile tarihsel ve kültürel değerlerin birbirinden ayrı düşünülemezliğinin altını çiziyor.

Kim ne derse desin çevreci köylüler çoğaldıkça, çok uluslu şirketlere bu toprakların binlerce yıldır gerçek sahiplerinin kim olduğunu Bolivya'da ve Venezüella'da olduğu gibi hatırlatacak. AB'den fonlanmış, diplomalı, sertifikalı, "uzman" orta sınıfların tekelindeki çevrecilik ile kendi bilgeliği ile baş etmesini öğrenecek. Baba İshak'ın, Pir Sultan Abdal'ın, Şeyh Bedreddin'in ve modern sınıf mücadeleleri içinde yetmişli yıllardaki toprak işgallerinin kendi tarihi olduğunu anlayacaktır.